

VERKSAMHETSÅRET

1956

INDUSTRIENS
UTREDNINGSGENOMGÅNG
INSTITUT
STOCKHOLM

är en fristående vetenskaplig forskningsinstitution grundad 1939 av Svenska Arbetsgivareföreningen och Sveriges Industriförbund.

Syfte

Att bedriva forskning rörande ekonomiska och sociala förhållanden av betydelse för den industriella utvecklingen.

Verksamhet

Huvuddelen av arbetet inom institutet ägnas åt långsiktiga forskningsuppgifter. Man siktar härvid till ett studium av de grundläggande sammanhangen inom näringslivet och särskilt till att belysa de frågor som hör samman med strukturella och institutionella förändringar. Forskningsresultaten publiceras i institutets skriftserie.

Vid sidan om det långsiktiga forskningsarbetet utför institutet smärre utredningar rörande speciella problem samt ger viss service åt industriföretag, organisationer, statliga myndigheter etc. Institutet sammanställer vidare bland annat månadssiffror över industriproduktionen samt en index över denna.

Styrelse

Bankdirektör Marcus Wallenberg,
ordförande

Direktör Axel Enström

Direktör Per Hemberg

Direktör Bertil Kugelberg

Direktör Sven Schwartz

Disponent Chr. von Sydow

Direktör Lars-Erik Thunholm

Fil. dr Jan Wallander

Tekn. dr Ernst Wehtje

Personal

Direktör: Fil. dr Jan Wallander

Biträdande forskningschef: Fil. lic. Erik Höök

Sakkunnig: Doc. Ragnar Bentzel

Sekreterare: Pol. mag. o. civ. ekon. Lars Nabseth

Kamrer: Fru Ruth Wiklund-Ellerstad

Övrig ordinarie personal samt för särskilda utredningar anställda:

Amanuens Göran Albinsson

herr Carl Gustaf Dahlerus

fil. lic. Kurt Eklöf

pol. mag. John Ekström

aktuarie Sven Fajersson

agr. lic. Odd Gulbrandsen

fru Ruth Högberg

fröken Ingrid Lindström

fru Wera Nyrén

herr Bertil Olsson

civilekonom Åke Ortmark

fru Karin Pahlberg

fil. lic. Bengt G. Rundblad

fil. kand. Karl-Olov Samuelsson

pol. mag. Åke Sanell

fröken Astrid Sjaunja

fru Gunnel Söderholm

fru Inga-Lill Uggla

fru Ester Wennerholm

Verksamhetsåret 1956

Arbetet inom Industriens Utredningsinstitut har under 1956 präglats av de olika utredningar som kommit i sitt slutskede. Under våren publicerades sålunda första delen av institutets bilundersökning och i den ny-startade småtrycksserien har fyra nummer utkommit. Det avslutande arbetet med jordbruks- och konsumtionsundersökningarna har också tagit en stor del av institutets resurser i anspråk. Härtill kommer den sedvanliga verksamheten av löpande karaktär.

Många av de stora forskningsuppgifter som vi arbetat med inom institutet under senare år närmar sig nu sin fullbordan. Den långsiktiga planeringen av institutets verksamhet har därför varit särskilt aktuell. Det har härvid tett sig lämpligt att försöka samla forskningsverksamheten till vissa huvudområden, inom vilka man tänker sig ett fortskridande arbete som sedan eventuellt är uppdelat på ett flertal projekt. De huvudområden som institutet i framtiden kommer att inrikta sin verksamhet på är konsumtionsutvecklingen, arbetsmarknaden och förutsättningarna för det industriella framåtskridandet.

Den sistnämnda uppgiften har alltid för institutet tett sig som den centrala och vi planerar här ett flertal projekt. Ett viktigt led i detta arbete är utredningen rörande industrins kapitalförsörjning. Undersökningar rörande arbetsmarknaden har sedan någon tid bedrivits inom institutet av en grupp forskare. Det har bland annat rört sig om förarbeten till forskning rörande de faktorer som styr flyttningarna på arbetsmarknaden. Längre kommen är den undersökning som sysslar med verkningarna av löneförändringar inom ett företag.

När resultaten av vårt arbete rörande konsumtionens utveckling och framtida tendenser inom kort publiceras så kommer därmed inte den verksamhet som vi bedrivit på detta område att avslutas utan vi avser att fortlöpande syssla med dessa frågor. Vi kommer undan för undan att följa upp de prognoser som nu görs och ändra dem allteftersom utvecklingen kan ge anledning därtill. Ett exempel på en sådan uppföljning är den pågående revideringen av institutets tidigare prognos för televisionens utveckling. Vi har vidare i våra undersökningar utgått från konsumtions- sidan och det gäller nu att närmare analysera hur utvecklingen på den sidan kommer att te sig ur produktionssynpunkt. Vår strävan är härvid liksom när det gäller annan forskning vi bedriver att göra resultaten praktiskt nyttiga för svensk industri.

Stockholm den 14 januari 1957

Mr. Traumburg

Innehåll

Utgivna publikationer	7
Bilägaren och bilen	7
Småtrycksserien	8
Forskningsprojekt under arbete	11
Konsumtionsundersökningen	11
Bilundersökningen	13
Jordbruksutredningen	15
Undersökningar rörande arbetsmarknaden	16
Kapitalundersökningen	18
Undersökningen om oljehandeln	18
Produktivitetsutredningen	20
Långsiktsutredningen	20
Löpande statistik	21
Övrig verksamhet	25

Diagram

1. Den volymmässiga utvecklingen för grupperna varaktiga varor, icke-varaktiga varor, personliga tjänster och andra tjänster 1931—1954	12
2. Den procentuella andelen bilägare i olika inkomstklasser vid årsskiftet 1954/55	14
3. Utvecklingen av industrins bränsleförbrukning, produktionsvolym och sysselsättning 1935—1954	19
4. Produktionsindex för industrin 1955—1956	21
5. Produktionsindex för industrin 1935—1956	21
6. Orderingången i verkstadsindustrin september 1954—augusti 1956	24
7. Orderstocken i verkstadsindustrin augusti 1954—augusti 1956 . .	25

Utgivna publikationer

Bilägaren och bilen

I juni 1956 utkom från trycket den första delen av institutets bilundersökning baserad på under 1955 utförda intervjuer med 2 350 personer, varav 1 250 bilägare och cirka 1 100 icke-bilägare. Publikationen »Bilägaren och bilen — en undersökning rörande den privata bilismen», som är författad av en arbetsgrupp inom institutet bestående av fil. lic. Bengt G. Rundblad, fil. kand. Karl-Olov Samuelsson och fil. dr Jan Wallander, avser att ge vissa fakta rörande bilägarna och deras bilar.

Undersökningen avser de privata bilägarna men genom det urvalsförfarande som använts vid undersökningen har det även blivit möjligt att bestämma hur den totala personbilsparken fördelar sig på olika ägarkategorier. Det visar sig då att de privatägda bilarna, dvs. alla bilar som ägs av privata fysiska personer och icke är droskbilar, utgör 86 procent av hela personbilstammen, medan de privata företagen äger 11 procent och stat och kommun 1 procent. De resterande 2 procenten utgörs av droskbilar.

De privatägda personbilarna kördes i genomsnitt 1 316 mil under det undersökta året (1954) eller räknat för hela denna del av personbilstammen ungefär 550 miljoner mil. Av dessa 1 316 mil kördes ungefär en tredjedel eller 442 mil i arbetet, medan resor till och från arbetet drog 167 mil per år. I denna siffra är då inräknat eventuell körning till och från hemmet för lunch etc. Semesterkörningen drog 124 mil eller nära 10 procent av den genomsnittliga årliga körsträckan. Resterande 583 mil eller 44 procent bestod av övrig fritidskörning under veckorna. Genomsnittligt var kostnaden för bensin och olja för samtliga bilar — oberoende av märke, storlek och årsmodell — 69 öre per mil, vilket betyder, om man korregerar för en rimlig oljeåtgång, att genomsnittsbilen skulle dra mellan 1 och 1,1 liter bensin per mil. Givetvis varierar denna siffra högst avsevärt, eller från ungefär 1,5 liter för de tyngsta vagnarna ner till 0,7 à 0,8 för vagnarna i lägsta viktsklassen. Applicerar vi denna genomsnittliga bensinåtgång på drygt 1 liter per mil på de antal mil, som totalt kördes av de privatägda personbilarna under 1954, finner vi att den totala bensinåtgången för denna bilägarkategori under 1954 skulle ha uppgått till cirka 550 miljoner liter bensin. Fördelningen av denna kvantitet bensin på olika ändamål framgår av tabblån nedan. Det kan här förtjäna nämnas att

Det andra småtrycket handlar om 1950 års långtidsutredning och i hur hög grad de där uppställda målsättningarna har förverkligats. Småtrycket som författats av dr Wallander publicerades under titeln »Långtidsprogrammet och verkligheten», tidigare publicerat i Skandinaviska Bankens kvartalsskrift 1956: 2. Det konstateras att inte obetydliga skillnader uppkommit mellan den faktiska utvecklingen och den utveckling som 1950 års långtidsutredning tänkte sig. Under det att bruttonationalprodukten under 1951—1955 ökade i något långsammare takt än utredningen räknade med (2,6 procent mot 3 procent) steg i stället investeringarna, den offentliga konsumtionen och den privata konsumtionen i något snabbare takt (4,9, 5,6 och 2,2 procent mot 4,5, 5 och 1,2 procent). Detta blev möjligt som följd av dels att valutareserven inte uppvisade den ökning som utredningen ansåg vara önskvärd och dels en icke beräknad förbättring av våra bytesförhållanden med utlandet under perioden. Genom denna förbättring tillfördes folkhushållet cirka fyra och en halv miljarder kronor i löpande priser under perioden.

Vad beträffar investeringarna visar det sig att dessa under perioden 1951—1955 för samfärdsel, kraft- och belysningsverk samt vägar, gator, vatten, avlopp etc. stigit betydligt mera än vad långtidsutredningen räknade med under det att investeringarna inom industrin och jordbruket samt för bostäder och socialvård, skolor, gemensamhetslokaler m. m. varit betydligt lägre än som förutsattes i utredningen.

Det tredje småtrycket under året behandlar skrothandeln i vårt näringsliv och publicerades under titeln »Skrothandelns ställning och betydelse i samhällsekonomin». Denna utredning, som på uppdrag av AB Gotthard Nilsson utfördes inom institutet av fil. lic. Erik Höök, publicerades ursprungligen i den i samband med direktör Gotthard Nilssons 70-årsdag utgivna festskriften »En man och hans verk».

Av utredningen framgår att skrothandeln här i landet omfattar cirka 500 företag med ungefär 3 500 anställda. Om hänsyn även tas till de cirka 1 000 uppköpare som finns fördelade över hela landet skulle den totala siffran för de i skrothandeln sysselsatta bli ungefär 4 500 personer.

1955 uppsamlades av skrothandeln cirka 713 000 ton råvaror inom landet. Av dessa utgjordes ungefär 490 000 ton av järn- och metallskrot; pappersavfallet svarade för cirka 160 000 ton och textilavfallet för omkring 28 000 ton. Återstoden omfattade diverse produkter såsom ben, tegel, glasskrot etc. varav ben utgjorde den största posten. För att beräkna de totala råvarukvantiteter som går genom skrothandeln måste hänsyn även tas till den import av sådana råvaror som passerar skrothandeln. Importens storlek skiftar mycket starkt från år till år. 1950 uppgick den så-

lunda till ungefär 185 000 ton under det att den 1955 var endast cirka 85 000 ton. Smidesjärnskrotet utgör den ojämförligt största delen av införseln men importhandeln med denna vara sköts nästan uteslutande av järnbruken själva.

Av utredningen framgår också att den andel av den totala järnproduktionen här i landet som baseras på köpskrot beräknas uppgå till cirka 37 procent. Vad beträffar pappersavfallet uppskattas den produktion som därav framkommer motsvara 10—15 procent av den inhemska papperskonsumtionen medan yllelumpen beräknas svara för cirka 10 procent av ylleindustrins råvarubehov.

På uppdrag av den statliga utredningen om kortare arbetstid har institutet utfört en undersökning rörande verkningarna av en arbetstidsförkortning i industrin. Denna undersökning slutfördes i början av året och en rapport överlämnades till den statliga kommittén. Undersökningen som utförts av sekreterare Lars Nabseth med hjälp av civilekonom Albert Danielsson publicerades senare som bilaga till det betänkande som den statliga utredningen utgav under sommaren 1956. Institutet lät utge undersökningen som nr 4 i småtrycksserien. Den publicerades där under titeln »*En arbetstidsförkortning — verkningar i olika industriföretag*».

Materialet till undersökningen insamlades genom intervjuer med olika personer i ledande ställning i femton olika industriföretag. Urvalet av företag skedde under hänsynstagande till att så många som möjligt av de skilda problem som kunde tänkas uppkomma i industrin skulle bli belysta. Med hänsyn till det begränsade antalet företag kan undersökningen naturligtvis endast göra anspråk på att ge en »provkarta» på olika viktiga problem.

Undersökningen ger framförallt en bild av hur skiftande produktionsförhållandena är i olika industribranscher och hur olika en arbetstidsförkortnings verkningar kan komma att bli för skilda företag. Det förefaller visserligen — vilket den statliga utredningen framhåller — som om produktionsbortfallet för flertalet företag inte skulle bli direkt proportionellt mot arbetstidsbortfallet, men för många företag kan förkortningen om den utformas stelt medföra ett mer än proportionellt produktionsbortfall. Detta gäller exempelvis för företag med ugnar o. d. (järnbruk, kemiska företag etc.) där en nedkylning av ugnarna på grund av den långa uppvärmningstiden kan medföra att produktionen minskar mer än som svarar mot förkortningen av driftstiden. Liknande förhållande gäller för företag som arbetar med kemiska processer utan lagringsmöjligheter mellan processerna, exempelvis garverierna.

Vid intervjuerna har framhållits att — om man inte vill riskera ett

mycket betydande produktionsbortfall på vissa områden — en arbetstidsförkortning inte generellt kan förläggas enbart till en viss dag, exempelvis lördagen, för samtliga branscher utan att lagstiftningen måste anpassas till förhållandena inom varje bransch. För företag som sysslar med lättförstörbara varor, exempelvis mjölk, liksom även för företag som har behov av att leverera sina produkter jämnt över veckans alla dagar, exempelvis tidningsföretag, är det därför nödvändigt att den ökade ledigheten för en stor del av arbetarna kan förläggas till andra dagar än lördagen. Motsvarande förhållande gäller naturligtvis även för företag som arbetar i helkontinuerlig drift.

Forskningsprojekt under arbete

Konsumtionsundersökningen

Syftet med denna undersökning är att ge en översikt av hur konsumtionen av olika varor och tjänster utvecklats under senare år samt att göra en prognos över den framtida konsumtionsvaruefterfrågans inriktning. Undersökningen bygger på förekommande teorier på detta område samt på ett omfattande statistiskt material. Den beräknas bli färdig under första halvåret 1957.

Sedan mitten på 1930-talet har den privata konsumtionen i vårt land kvantitativt ökat med omkring 80 procent. Samtidigt har betydande förändringar skett i konsumtionens *inriktning*. Vad som skett kan i huvudsak sammanfattas i följande fyra punkter:

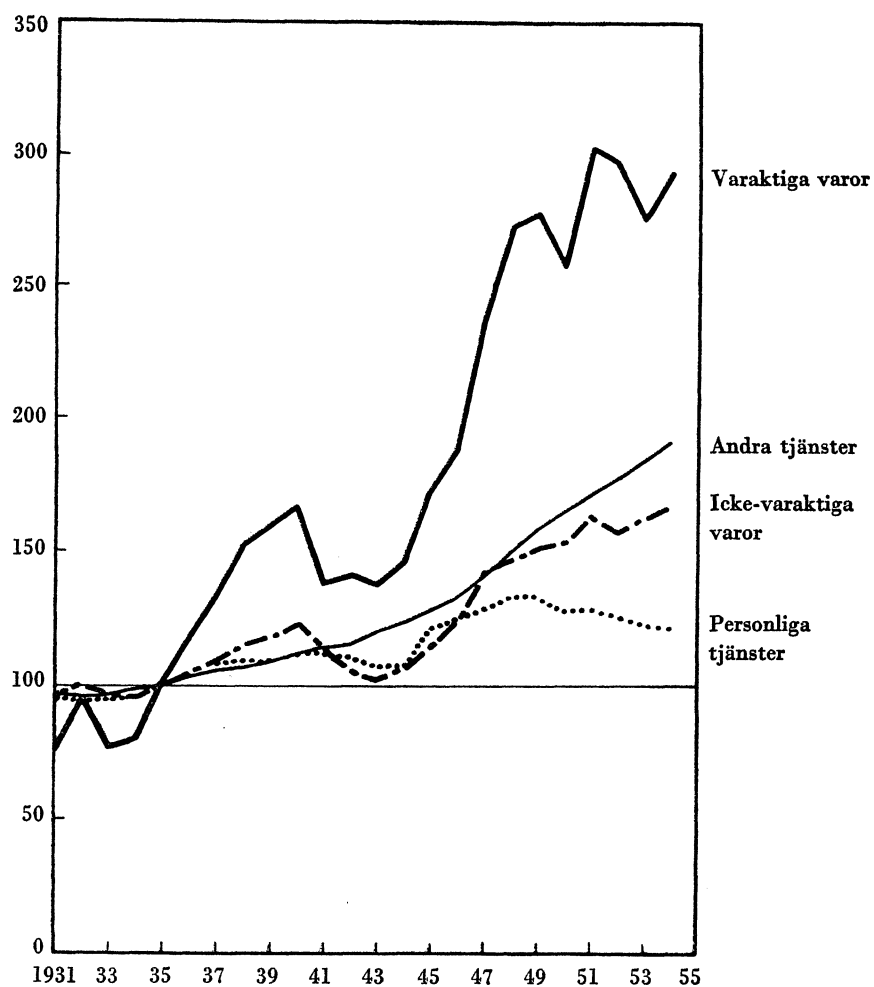
1) Köpen av flertalet vanligare livsmedel, av skor, underkläder och andra s. k. nödvändighetsvaror, har ökat ganska litet medan däremot en kraftig ökning skett i utgifterna för sådana varor och tjänster som exempelvis motorfordon, sportartiklar, leksaker, nöjen m. m.

2) En strävan att underlätta arbetet med hemmets skötsel har gjort sig påtagligt gällande på många områden och tagit sig uttryck i bland annat en starkt ökad användning av hushållsmaskiner samt i en övergång från »råvara» till »färdigvara», exempelvis från mjöl till bröd, från tyger till konfektionsvaror, från garner till trikåvaror.

3) Konsumtionen av personliga tjänster har ökat föga och på många punkter t. o. m. minskat. Det senare gäller t. ex. för utnyttjandet av hembiträden, skräddare och skomakare.

Diagram 1. Den volymmässiga utvecklingen för grupperna varaktiga varor, icke-varaktiga varor, personliga tjänster och andra tjänster 1931—1954

Index: 1935 = 100

4) Under de senaste 20 åren har en mycket stor mängd nya varor introducerats på marknaden. De nya varorna har under sin introduktionsperiod ofta expanderat med stor hastighet. Samtidigt har denna expansion medfört en motsvarande minskning i köpen av vissa andra varor.

I diagram 1 på s. 12 visas den volymmässiga utvecklingen för grupperna varaktiga varor, icke-varaktiga varor, personliga tjänster och andra tjänster (huvudsakligen bostäder). Till detta diagram kan fogas den upplysningen att prisutvecklingen för dessa varugrupper varit högst olikartad. Från mitten på 1930-talet har sålunda priserna på icke-varaktiga varor samt på personliga tjänster stigit med ungefär 170 procent och priserna på varaktiga varor med 70 procent medan priserna på »andra tjänster» stigit med endast 30 procent.

På uppdrag av 1955 års långtidsutredning har institutet under året i en rapport gjort en preliminär sammanfattning av vissa resultat från institutets konsumtionsundersökning. Sammanfattningen har publicerats i kapitel VII i det betänkande (»Balanserad expansion» SOU 1956: 53) som utredningen utgav under hösten 1956.

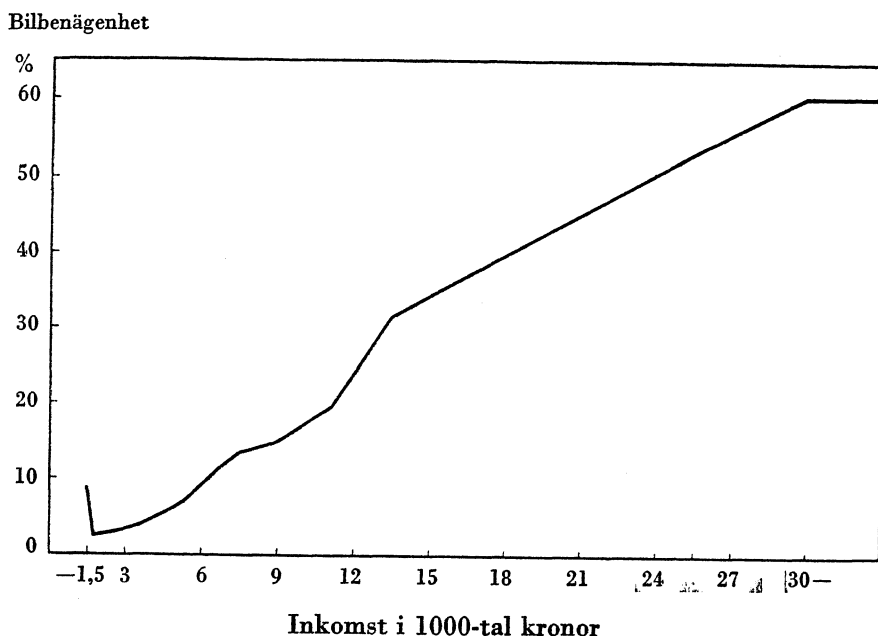
Bilundersökningen

Sedan den första rapporten om bilundersökningens resultat publicerades våren 1956 har arbetet fortsatt med en mer intensiv analys av vissa problemställningar. Därvid har bland annat studerats bilbenägenheten i olika inkomstklasser och yrkeskategorier samt i städer och på landsbygden. Med bilbenägenhet avses härvid den procentuella andelen bilägare i den aktuella gruppen. Bilbenägenheten i olika inkomstklasser framgår av nedanstående diagram.

Som framgår av diagrammet är bilbenägenheten anmärkningsvärt hög även i låga inkomstklasser. Den höga andelen bilägare i de låga inkomstklasserna har givit anledning till en specialundersökning av bilägare, som har inkomster under 8 000 kronor, för att försöka få ett bättre grepp om deras ekonomiska situation än taxeringsuppgifterna förefaller att ge. I detta sammanhang har vi också gjort en specialbearbetning av den officiella inkomststatistiken i syfte att belysa förhållandena bland personer som i denna statistik kommer att föras till de låga inkomsttagargrupperna.

Skillnaden i bilbenägenhet mellan olika yrkeskategorier har visat sig vara synnerligen betydande. Särskilt gäller det härvid skillnaden mellan företagare och anställda. Om man eliminerar inverkan av olikheter i inkomstfördelning mellan dessa grupper visar det sig att bilbenägenheten för företagarna ligger i det närmaste tre gånger så högt som för de anställda. Den högre bilbenägenheten på landsbygden beror till mycket stor del på att andelen företagare är så mycket större på landsbygden.

Diagram 2. Den procentuella andelen bilägare i olika inkomstklasser vid årsskiftet 1954/55

Ett centralt problem för undersökningen har varit frågan om hur bilinnehavet påverkar bilägarnas konsumtion i övrigt. Vi har därvid kunnat utnyttja resultaten från de intervjuer som företogs med personer som icke hade bil. Dessa hade i princip utvalts på ett sådant sätt att det för varje bilägare fanns en partner som överensstämde med honom i fråga om inkomst, kön, civilstånd, yrkesställning och bostadsort. På detta sätt fick vi alltså två material som var lika i väsentliga avseenden. Vi har sedan kunnat jämföra de två gruppernas konsumtionsvanor. Därvid har det visat sig att skillnaden mellan grupperna är anmärkningsvärt liten. Det är endast i två fall som vi erhåller en klar skillnad mellan bilägare och icke-bilägare. Det gäller utgifterna för resor och för sprit. För båda dessa poster har bilägarna påtagligt lägre utgiftssiffror. För resornas del är detta naturligt med tanke på att bilägarnas reseutgifter i icke ringa utsträckning kommer att falla på bilen. Vad beträffar spritutgifterna kan det te sig rimligt bland annat med tanke på att bilägarna i större utsträckning än sina moatjéer är helynkterister och med hänsyn till den verkan

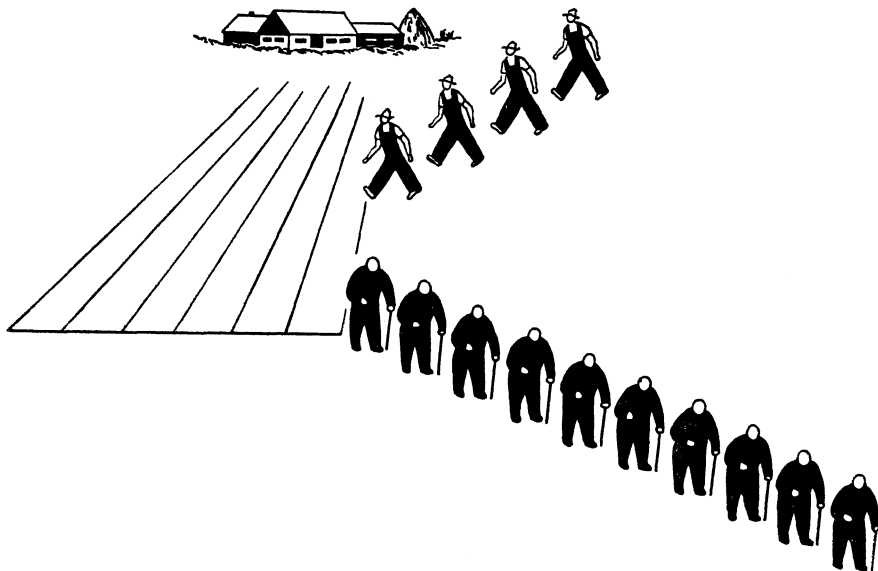
som rattfyllerilagstiftningen kan ha. De skillnader som vi här funnit räcker emellertid knappast till för att förklara hur bilägarna får plats med bilutgifterna i sin budget. Beloppen är inte tillräckligt stora. Vi har ännu inte kommit till någon fullständig klarhet när det gäller tolkningen av materialet på denna punkt. Så mycket torde emellertid vara klart att resultaten inte är förenliga med de föreställningar som man i allmänhet hyser om bilismens inverkan på konsumtionen i övrigt. Det visar sig sålunda att bilägarna har både högre klädesutgifter och högre bostadsutgifter än sina moatjéer. Det förefaller heller inte som om den eventuella förekomsten av underdeklaration istörre eller mindre omfattning i de olika grupperna skulle kunna förklara de resultat som man här kommer fram till. Det har också visat sig att våra resultat beträffande konsumtionen visar en anmärkningsvärd överensstämmelse med vissa undersökningar som gjordes i Förenta Staterna i mitten på 1920-talet. Amerika befann sig då i fråga om bilismen i ungefär samma utvecklingsfas som vi befinner oss för närvarande.

Jordbruksutredningen

Undersökningen rörande strukturomvandlingen i jordbruket har under året slutförts. Den kommer att publiceras under våren 1957. Vid försöken att bestämma strukturförändringarnas framtida storlek har man utgått från befolkningssidan och gjort beräkningar över hur många jordbruk som kan väntas bli obesatta efter den nuvarande företagarens avgång. Undersökningen har givit vid handen att endast en obetydlig del av företagarna lämnar sina jordbruk av andra orsaker än yrkesverksamhetens upphörande och att även den interna omsättningen är tämligen begränsad. Av de manliga jordbruksföretagarna, som är cirka 275 000, lämnar årligen cirka 10 000 sina jordbruk. I vilken utsträckning dessa jordbruk återbesätts sammanhänger med rekryteringen som i övervägande grad sker internt ur den yngre jordbruksbefolkningen. Rekryteringen bestäms av denna befolknings storlek och av konkurrensförhållanden med sysselsättningar i andra näringar. Den kan beräknas uppgå till cirka 4 000 nya företagare per år. På grund av såväl företagarbefolkningens som den övriga jordbruksbefolkningens krympning sjunker avgång och rekrytering på längre sikt, men skillnaden, cirka 6 000 per år, väntas i huvudsak bestå eller eventuellt bli större. I dessa fall blir jordbruken inte återbesatta med jordbruksföretagare, dvs. företagare med huvudsaklig sysselsättning i jord-

bruk, utan de torde undergå en partiell eller fullständig driftsnedläggning.

Av 10 årligen lediga jordbruk återbesätts endast 4

Undersökningar rörande arbetsmarknaden

Institutets forskningsverksamhet på arbetsmarknadens område har fortsatt under året. Ett led i detta arbete har varit den redan omnämnda undersökningen om en arbetstidsförkortnings verkningar i olika industri-företag. Denna undersökning hämtade till betydande del material och synpunkter från den tidigare påbörjade *utredningen om vilka verkningar en avtalsmässig löneökning får i olika typer av företag*. Utredningen försöker studera sambanden mellan löneförändringar och förändringar i investeringar, priser och produktionsinriktning under efterkrigstiden i sex företag av skilda typer. Bearbetningen av det insamlade materialet har fortsatt under året.

Att döma av de preliminära undersökningsresultat som hittills framkommit förefaller det som om investeringarna i de företag, vilkas tillverkningsmetoder är utsatta för snabba tekniska förändringar eller vilkas produkter är utsatta för en kraftig efterfrågeexpansion, i högre grad är beroende av utvecklingen av dessa förhållanden än av löneökningarna. Förändringarna i de angivna förhållandena är ofta av sådan storleksord-

ning att nya investeringar blir lönande oberoende av om lönehöjningarna är något större eller något mindre. Genom de nya investeringarna ökas lönsamheten i sådan grad att företagen blir förhållandevis villiga att acceptera löneökningförslag från fackföreningarnas sida liksom de även medför tendenser till löneglidning i olika former. Men dessa lönestegringstendenser för de expanderande företagen medför även löneökningar för företag med mindre snabb teknisk utveckling eller efterfrågeutveckling. För dessa företag kan lönestegringarna medföra antingen substitutionstendenser i riktning mot ökade investeringar, i den mån produktionstekniken medger detta, eller pris- och produktionsanpassningar. Samtidigt minskar emellertid lönsamheten i dessa mindre expansiva branscher vilket skapar tendenser till investerings- och sysselsättningsminskning samt till företagsnedläggningar.

Under året har också visst planläggningsarbete påbörjats för studier av *arbetskraftens rörlighet*. Detta arbete har i huvudsak gått fram på två linjer, nämligen dels en inventering av redan tillgängligt statistiskt material, dels ett försök att lägga en teoretisk grund för insamling av nytt material genom intervjuundersökningar.

Beträffande redan tillgängliga data syns det möjligt att genom specialbearbetningar av det s. k. befolkningsregistret på Statistiska centralbyrån kartlägga riktning och omfattning av huvudströmmarna på den svenska arbetsmarknaden samt att exempelvis studera flyttningsmönstren i olika åldersgrupper. Detta material omfattar dock endast flyttningarna mellan olika näringsgrenar under början av 1950-talet och det är tydligt att en mera detaljerad kartläggning av olika slag av yrkesflyttningar måste bygga på material som speciellt insamlats för detta ändamål. Endast genom en sådan undersökning kan vi få kunskap om exempelvis yrkesbyten, med eller utan byte av arbetsgivare, som inte innebär övergång till annan näringsgren.

Eftersom dessa studier av arbetskraftens rörlighet även syftar till att utreda orsakerna till flyttningarna syns den lämpligaste formen för insamling av nytt material vara någon form av intervjuundersökning i en lokal arbetsmarknad. Kartläggningen av flyttningarna skulle på detta sätt kombineras med ett studium av bland annat följande faktorer:

- a) kunskapen hos olika grupper av arbetstagare beträffande arbetstillfällena och differenser i fråga om olika förmåner i en lokal arbetsmarknad,
- b) den vikt olika grupper av arbetstagare lägger vid olika former av förmåner, samt

c) deras förväntningar om den framtida utvecklingen beträffande arbetstillfällen och olika former av förmåner.

Dessa tre aspekter av vad som skulle kunna kallas arbetstagarnas föreställningsram beträffande arbetsmarknaden kan antas växla mellan olika grupper av anställda och ett syfte med undersökningen blir att studera sambandet mellan föreställningsramens utformning och faktorer som kön, ålder, civilstånd, yrkesställning, tidigare flyttningar, förekomsten av släkt och vänner i andra yrken osv. Föremål för undersökning bör även bli de samband som kan antas råda mellan de i föreställningsramen ingående elementen, t. ex. mellan värderingen av en viss förmån och kunskapen om differenser beträffande denna förmån i den lokala arbetsmarknaden.

De på detta sätt erhållna resultaten kan sedan användas för analys av motiven bakom de flyttningar som inregistrerats under den tidsperiod undersökningen omfattar.

Kapitalundersökningen

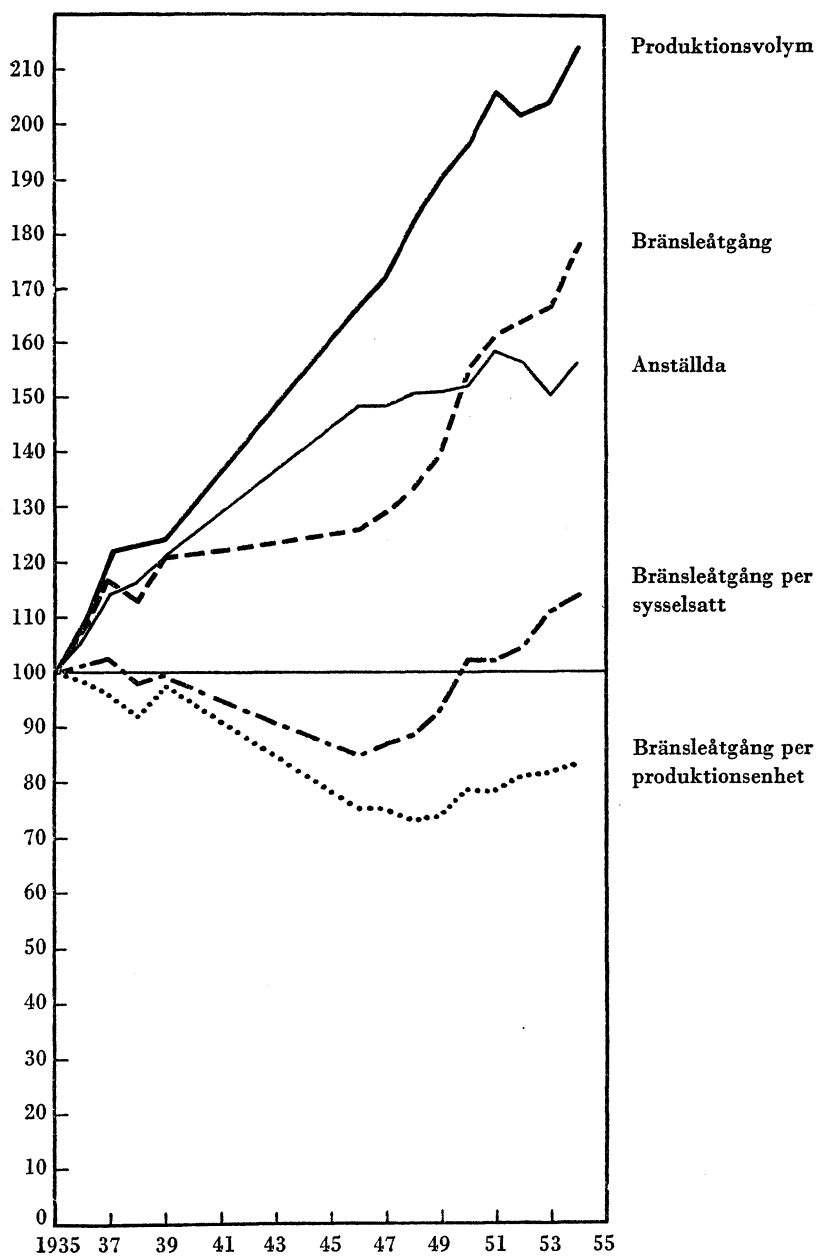
Den under 1955 påbörjade undersökningen om kapitalbildningen i Sverige har under året fortsatt med materialinsamling och statistisk bearbetning. I samarbete med Konjunkturinstitutet har bearbetningen av Statistiska centralbyråns vinststatistik fortsatt. Syftet är att närmare studera de problem som sammanhänger med industrins försörjning med kapital för investeringar i byggnader, maskiner etc. I denna fråga har också visst samarbete med den europeiska produktivetsorganisationen EPA ägt rum varvid en promemoria för denna organisations räkning upprättats över självfinansieringsgraden vad beträffar investeringar för olika industribranscher i vårt land under senare år. Vissa preliminära resultat av institutets undersökning rörande kapitalförsörjningen beräknas kunna framläggas sommaren 1957. Utredningsarbetet står under ledning av docenten Erik Dahmén.

Undersökningen om oljehandeln

På uppdrag av Svenska Petroleum Institutet är en mindre skrift om svensk oljehandel under utarbetande. Skriften är avsedd att ge en beskrivning av oljedistributionens utbyggnad och utveckling under senare tid. Den inhemska oljekonsumtionens utveckling och sammansättning

Diagram 3. Utvecklingen av industrins bränsleförbrukning, produktionsvolym och sysselsättning 1935—1954

Index: 1935 = 100

kommer även att behandlas, varvid såväl de olika oljeprodukternas inbördes vikt som deras betydelse på skilda avsättningsområden berörs. Från dessa avsnitt återges på s. 19 ett diagram, vilket illustrerar utvecklingen av industrins bränsle- och energiförbrukning under perioden 1935—1954. Siffrorna är hämtade ur Kommerskollegii industristatistik och omfattar samtliga branscher utom kraft- och belysningsverk. Omräkningen av de olika bränslenas volym till ett enhetligt mått (stenkolston) har även gjorts för elenergi, varvid 1 kwh satts lika med 0,5 kg stenkol.

Som framgår av diagrammet har bränsle- och energiförbrukningen per anställd (arbetare plus tjänstemän) stigit endast obetydligt mellan 1935 och 1954, medan bränsleåtgången per produktenhet visade en fortgående sänkning fram till 1948 för att sedan svagt stiga. Även om den totala förbrukningen per anställd visat en förhållandevis stor konstans så har dock motsvarande tal för de enskilda bränsleslagen företett mycket stora förändringar. Sålunda har oljeåtgången per anställd ungefär trettondubblats medan förbrukningen av elenergi ökat med omkring 75 procent. Mot detta står en nedgång i förbrukningen per anställd av kol och koks till knappt hälften och av träkol och vedbränslen likaledes till knappt hälften.

Den minskade bränsleåtgången per produktenhet under den studerade perioden sammanhänger med ett flertal olika förhållanden, bland vilka utvecklingen på värmeteknikens område torde spela en icke oväsentlig roll.

Produktivitetsutredningen

Ett inledande kapitel och en allmän uppläggning av problem och metoder rörande produktivitetmätning har framlagts av den av fil. dr Erik Ruist, Jernkontoret, ledda produktivitetsgruppen inom institutet. Arbetet med den planerade handboken i produktivitetmätning fortsätter efter de uppdragna linjerna med inventering av litteratur, hearings samt studiebesök på företag som på olika vägar sökt lösa problemet att mäta produktivitetsförändringarna.

Långsiktstuderingen

En arbetsgrupp inom institutet har under året sammanställt och diskuterat tillgängligt material över de ekonomiska utvecklingstendenserna på lång

sikt i vår ekonomi i syfte att kunna ge några av huvuddragen i denna utveckling. Gruppens ordförande är professor Ingvar Svennilson. I arbetet deltar även utomstående experter.

Löpande statistik

Produktionsindex

De månatliga beräkningarna för Industriförbundets produktionsindex har liksom under tidigare år utförts vid institutet. Industriförbundets index anknyts årligen till Kommerskollegii produktionsindex, beräknat ur den

Diagram 4. Produktionsindex för industrin 1955—1956

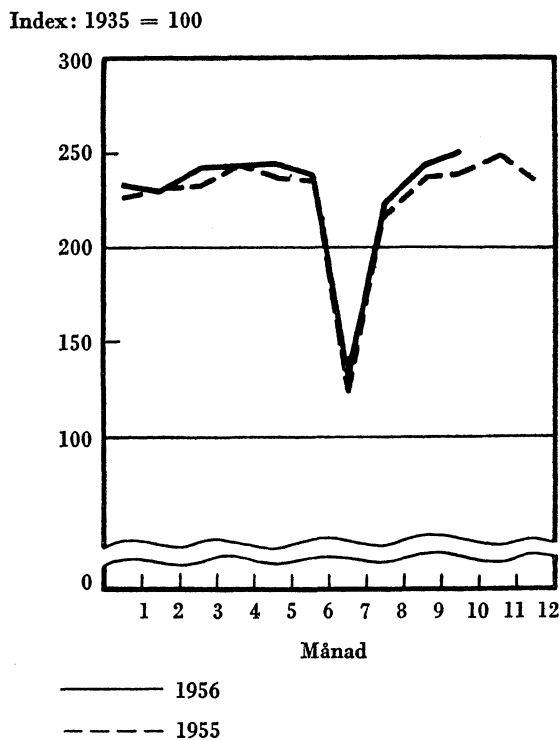
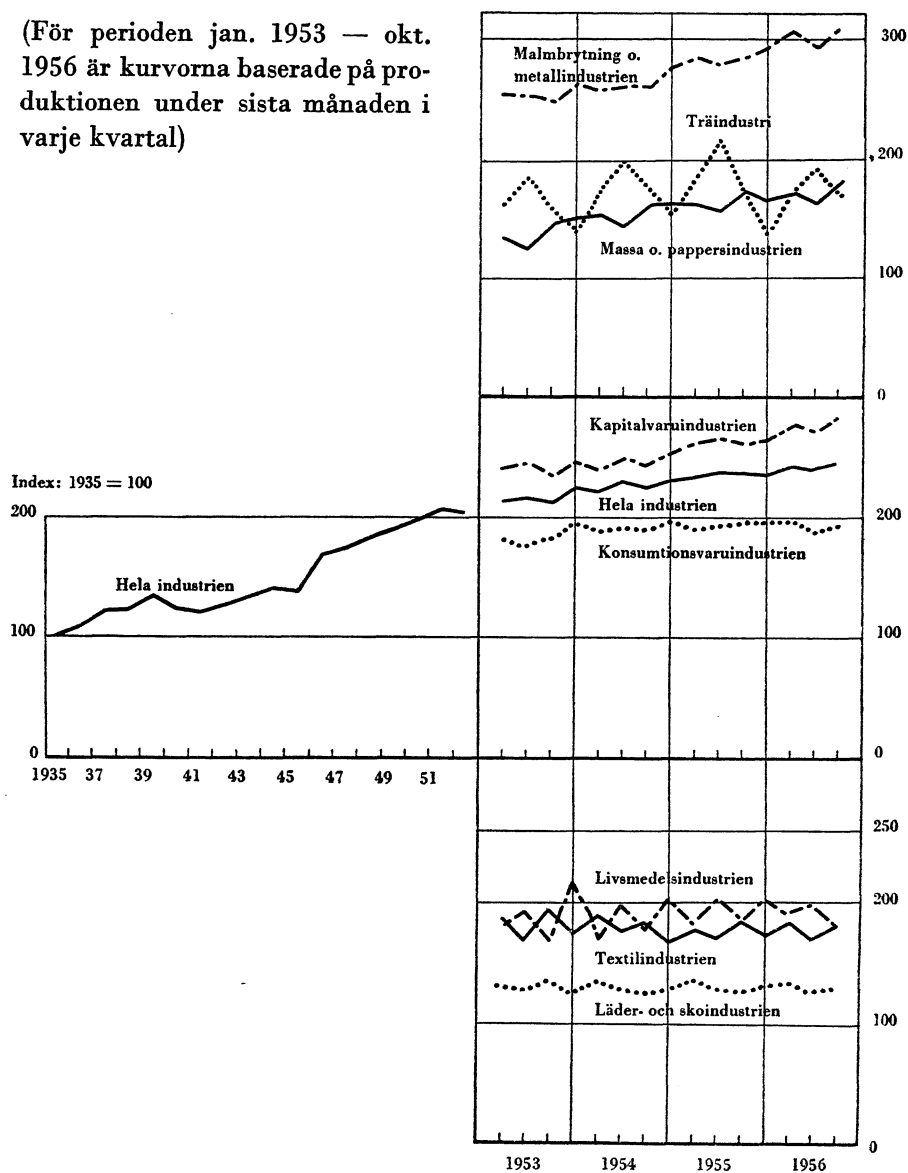

Diagram 5. Produktionsindex för industrin 1935—1956

(För perioden jan. 1953 — okt. 1956 är kurvorna baserade på produktionen under sista månaden i varje kvartal)

officiella industristatistikens senaste årssiffror. Denna index publiceras med cirka två års eftersläpning. Definitiva indexsiffror föreligger sålunda nu t. o. m. 1954. Motsvarande gäller för Industriförbundets index. Inom Kommerskollegium har vissa förberedelser gjorts för en framflyttning av basåret från 1935 till ett efterkrigsår. För institutets beräkningar är en sådan framflyttning angelägen. I avvaktan på denna omläggning har inga större förändringar vidtagits i institutets indexberäkningar. För textilbranschen har dock på försök en index beräknats på grundval av sysselsättningsciffror från ett mindre antal företag. Dessa beräkningar ger ungefär samma totalindex som hittillsvarande volymläsningsberäkningar men syns ge en riktigare bild av utvecklingen i delgrupperna egentlig textilindustri respektive konfektion. Samarbete med branschorganisationerna har inletts för en utökning av sysselsättningsmaterialet. — Utvecklingen av produktionsindex månadsvis för de båda senaste åren och utvecklingen 1935 — tredje kvartalet 1956 redovisas på s. 21 och 22.

Industriell månadsstatistik

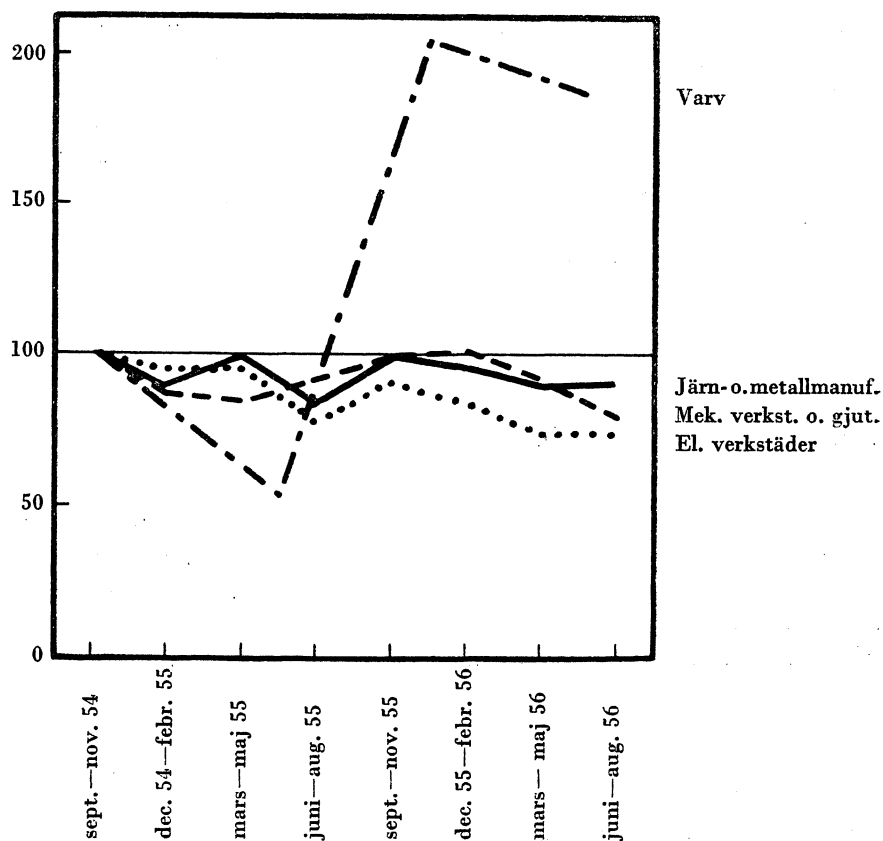
med uppgifter om industriproduktion, export, import, byggnadsverksamhet m. m. har sammanställts och utsänts varje månad. Statistikrapporter för viktigare branscher har regelbundet publicerats i tidningen Arbetsgivaren. Sveriges Mekanförbunds månadsstatistik över sysselsättningen i verkstadsindustrin har liksom hittills bearbetats inom institutet.

Orderläget i verkstadsindustrin

har undersökts vid utgången av februari och augusti 1956. Under året har en betydande utökning av grundmaterialet ägt rum, så att statistiken nu omfattar inemot 500 verkstadsföretag representerande de flesta slag av tillverkning och fabriksstorlekar. Samtidigt har från Kommerskollegium inhämtats senaste uppgifter för samtliga verkstadsföretag över antalet arbetstimmar, vilka används för uppräkningsarbetet till totalsiffror. Arbetet med orderstatistiken har bedrivits i samarbete med Sveriges Mekanförbund

Diagram 6. Orderingen i verkstadsindustrin september 1954—
augusti 1956

Index: sept.—nov. 54 = 100
resp. sept. 54—febr. 55 = 100

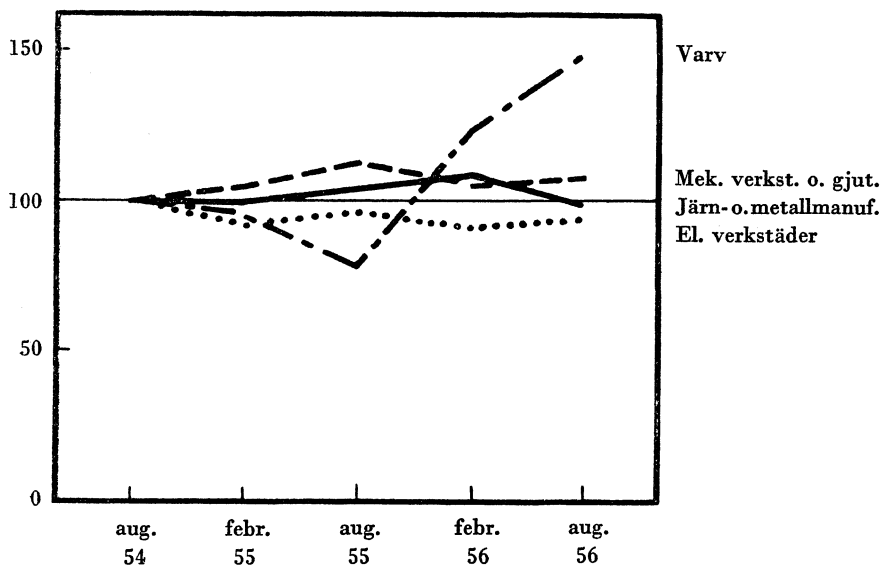
och Sveriges Varvsindustriförening. Utvecklingen av indexsiffrorna för ordergång och orderstock framgår av diagram 6 och 7.

Förberedande arbeten har igångsatts för utarbetande av en **statistisk vägledning** lämpad för industrins speciella behov. Avsikten är att ge detaljerade anvisningar om var industriell statistik finns publicerad med

kommentarer beträffande seriernas uppbyggnad, jämförbarhet, längd m. m. samt eventuellt återgivande av vissa viktigare serier med så aktuella siffror som möjligt. Materialinsamlingen har påbörjats.

Diagram 7. Orderstocken i verkstadsindustrin augusti 1954—augusti 1956

Index: aug. 54 = 100

Övrig verksamhet

Det ekonomiska läget

Enligt överenskommelse med Svenska Arbetsgivareföreningen har institutet under året färdigställt tre rapporter om det ekonomiska läget i Sverige och utlandet för användning i företagsnämnderna. Den första rapporten under våren samt höstrapporten har legat till grund för stillfilmer som inspelats av Kursverksamheten Vår Ekonomi för visning vid nämndsammanträdena. Institutet har även utarbetat en redogörelse för den ekonomiska utvecklingen i Sverige och utlandet under 1955 för Industriförbundets årsberättelse.

Service, rapporter, yttranden etc.

Institutet har liksom tidigare biträtt företag och organisationer inom näringslivet med smärre utredningar och annan service. Rapporter har vidare lämnats till FN, OEEC m. fl. internationella organisationer. Yttranden har också avgetts till statsmakterna över förslag till utvidgad lagerstatistik samt över Kommerskollegii statistiska verksamhet.

Institutets chef och övriga medarbetare har under året hållit ett flertal föredrag i skilda sammanhang. Föredragen har i allmänhet haft anknytning till inom institutet publicerade eller pågående utredningar och berört bland annat konsumtionsutvecklingen i Sverige. Institutets chef har också under året såsom ledamot i det s. k. utredningsrådet deltagit i nationalbudgetarbetet samt som expert deltagit i den under året tillsatta kommittén i syfte att verkställa utredning rörande den officiella statistikkens omfång, utformning och grad av centralisering. Medarbetarna vid institutet, docent Ragnar Bentzel och agr. lic. Odd Gulbrandsen, har varit medlemmar av 1951 års penningvärdeutredning respektive 1953 års skörde-skadeutredning.

*Publikationer utgivna av Industriens Utredningsinstitut**

Bilägaren och hilen (1956). 112 s.	9: 50
Industrien och förgubbningen (1955). 128 s.	7: —
Kemisk industri. Alv Elshult och Ingvar Svennilson under medverkan av Hans Wagner (1955). 215 s.	14: —
Nationaliseringen i England. Erik Höök (1955). Multilith. 88 s.	4: —
Bostadsefterfrågan — med hänsyn till hushållens inkomster och sammansättning. Stig Rydorff (1955). Stencil. 88 s. Utgången.	5: —
Svensk television. Efterfrågan, tillverkning, import. En prognos (1954). Stencil. 135 s.	3: —
Den fria världens råvaruförsörjning (1954). 215 s. Utgången.	8: —
Tjänstemännen och den industriella omvandlingen. Erik Höök (1953). 114 s. (I samarbete med SNS).	5: 50
Svenskt distributionsväsende. Roland Artle (1952). 238 s. Utgången.	14: —
Befolkningsutveckling och arbetskraftförsörjning. Erik Höök (1952). 193 s.	14: —
Svenskt transportväsende. Carl Wilhelm Petri (1952). 294 s. Utgången.	14: —
Inkomstfördelningen i Sverige. Ragnar Bentzel (1952). 227 s.	14: —
Svensk industriell företagverksamhet, band 1 och 2. Erik Dahmén (1950). 428 + 295 s.	28: —
Industriproblem 1950 (1950). 160 s.	6: —
Europas ekonomi ur balans (1948). 60 s.	3: —
Den norrländska skogsnärings konjunkturkänslighet under mellankrigsperioden. Erik Ruist och Ingvar Svennilson (1948). 143 s.	7: —
Flykten från skogsbygden. Jan Wallander (1948). 365 s.	15: —
Studier i den svenska skoindustriens struktur. Rickard Elinder (1948). 255 s.	12: —
Norrlands arbetskraftsbilans. Ingvar Svennilson (1946). 68 s.	2: —
Studier i svenska textila industriers struktur. Folke Kristensson (1946). 503 s.	19: —
Sveriges arbetskraft och den industriella utvecklingen. Gösta Ahlberg och Ingvar Svennilson (1946). 176 s.	6: —
Utvecklingslinjer inom svensk skogsindustri. Erland Waldenström (1946). 48 s.	1: —

Småtryck

1. Samhällsplanering och industrilokalisering. Jan Wallander (1956)
2. Långtidsprogrammet och verkligheten. Jan Wallander (1956)
3. Skrothandels ställning och betydelse i samhällsekonomin. Erik Höök (1956)
4. En arbetstidsförkortning — verkningar i olika industriföretag. Lars Nabseth (1956)

* I denna förteckning har skrifter som publicerats före 1946 utelämnats. En fullständig förteckning kan erhållas på begäran.